

Ten Geleide

Sjaak van der Geest

Als dit nummer – te laat – verschijnt, bevinden wij ons al in de 21^e eeuw. Het Millenniumvirus heeft zelfs dit tijdschrift met zijn uitdagende naam niet gedeerd. De redactie wenst alle abonnees een gelukkige nieuwe eeuw en nodigt hen uit Medische Antropologie als lezer en als schrijver te blijven steunen.

Antropologen hebben nauwelijks meegedaan aan rages als ‘antropoloog van de eeuw’ of ‘etnografie van de eeuw’ en ook dit tijdschrift heeft geen peiling gehouden onder zijn abonnees. Toch kan de redactie de verleiding niet weerstaan om bij het afscheid aan de twintigste eeuw één naam naar de voorgrond te schuiven. Het gaat om een antropoloog die zijn belangrijkste werk aan het begin van deze eeuw verrichtte en wiens boeken nog steeds gelezen worden, niet uit piëteit maar omdat zij een zeldzaam oog voor detail en samenhang hebben: Bronislaw Malinowski, de Poolse natuurkundige die zich ontwikkelde tot een van de belangrijkste grondvesters van de sociale en culturele antropologie zoals wij die nu kennen. Zijn bijdrage aan de ‘kunst’ van het veldwerk is onschatbaar geweest. De postume publicatie van zijn dagboek (1967) met onthullende passages over zijn ongemakkelijke relatie met de mensen waaronder hij verkeerde, heeft weliswaar veel beroering veroorzaakt in kringen van antropologen maar weinig veranderd aan zijn autoriteit als onderzoeker. De discussies rond dat dagboek hebben het veldwerk van zijn onwerkelijke romantiek beroofd en de dilemma’s en ambivalenties van Malinowski als veldwerker scherper in beeld gebracht. Ook hebben zij ongetwijfeld bijgedragen tot de postmoderne theorievorming. Het gebrek aan theoretische diepgang dat hem verweten is, heeft zijn aanzien evenmin geschaad. Misschien is zijn ‘gematigd’ gebruik van theorie en daarbij behorend jargon wel mede de verklaring voor zijn blijvende populariteit. Theorieën vergaan immers; wat blijft is de etnografie.

Voor vele thema’s in de hedendaagse antropologie gaat men nog steeds bij Malinowski te rade, of dat nu gaat over arbeidsverdeling, economie, handel, huwelijk en verwantschap, incest, kolonisatie, magie, misdaad, politiek, psychoanalyse, reciprociteit, recht, religie, ritueel, seks, taal, taboe of veldwerk. Het is bijna een traditie geworden in de antropologie om het ‘archeologisch’ onderzoek naar onverschillig welk onderwerp te laten beginnen bij Malinowski. Zelfs bij het verkennen van onderwerpen waar antropologen geen oog voor gehad hebben, bijv. ‘liefde’ of ‘ontlasting’, verdient het aanbeveling bij de oude meester op visite te gaan. Hij blijkt er wel aandacht aan besteed te hebben.

Ook voor de medische antropologie is Malinowski van grote betekenis geweest, ondanks het feit dat ziekte en genezing nooit een centraal aandachtspunt voor hem zijn geweest. Met name zijn observaties ten aanzien van magie en ritueel hebben de weg gewezen naar een antropologische visie op de symbolische dimensie van menselijk denken en handelen rond gezondheid, ziekte en ziektebehandeling. Zijn bespreking van reciprociteit heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontleden van de sociale principes die aan medisch handelen in brede zin ten grondslag liggen. Zijn pionierswerk op het gebied van seksualiteit is voor het huidige onderzoek naar seksueel gedrag in het tijdperk van AIDS een bron van inspiratie. Malinowski: de antropoloog van de twintigste eeuw volgens *Medische Antropologie*.

Laten we het een ongelukkig toeval noemen dat de naam Malinowski verder niet valt in dit nummer van *Medische Antropologie*, al zou hij zeker gepast hebben in het pleidooi van Florence van Zuuren voor meer – en vroegere – ‘dwarsverbanden’ tussen kwantificerend en kwalitatief onderzoek in de gezondheidszorg. Haar bijdrage wordt gevolgd door twee commentaren waarop zij weer kort reageert. Het is de bedoeling dat in de toekomst het decembernummer van dit tijdschrift steeds opent met zo’n discussie-artikel.

Het artikel van Anne-Mei The, dat eveneens over methodologie gaat, sluit nauw aan bij dat van Van Zuuren. Puttend uit haar onderzoek bij kankerpatiënten in een Nederlands ziekenhuis pleit zij voor een verdere ‘verzachting’ van de reeds zachte antropologische benadering. Emoties en betrokkenheid, stelt zij, dienen positiever gewaardeerd te worden in het onderzoek. Zij vormen geen belemmering maar openen vaak de deur naar een dieper inzicht in de werkelijk belangrijke ‘issues’ van het onderzoek.

David de Vaal biedt een overzicht van de antropologische discussie rond het begrip posttraumatische stress-stoornis en concludeert dat er meer aandacht moet komen voor cultuur en betekenis in de studie en behandeling van deze vorm van menselijk lijden. Zijn pleidooi sluit aan bij de strekking van het themanummer van *Medische Antropologie* ‘Trauma en Cultuur’ dat in 1996 verscheen.

De laatste twee bijdragen aan dit nummer gaan over ouderen. Margaret von Faber doet verslag van een intrigerende bevinding tijdens haar onderzoek naar gehoorproblemen bij zeer oude mensen (85+). Het bleek dat medische onderzoekers en ouderen veelvuldig van mening verschilden over de noodzaak van een gehoorapparaat. De auteur tracht deze tegenstelling te verklaren door de argumenten van de ouderen in een breder verband te zien. “Een gehoorapparaat”, aldus een van de ouderen, “moet niet alleen in het oor passen.”

Het laatste artikel, van Jan-Kees Meyboom en Willem van Eekelen, richt zich op de ouderdomsbeleving van ongeveer veertig Turkse mannen in Nederland. Onderzoek naar ouderen afkomstig uit andere culturen, is nog vrij zeldzaam, mede vanwege het feit dat zulke ouderen tot voor kort nauwelijks bestonden in Nederland en België. Binnen afzienbare tijd zullen deze mensen echter veel aandacht opeisen. Het artikel van Meyboom en Van Eekelen is schokkend: oudere Turkse mannen zijn bitter gestemd over hun lot en zien zichzelf hoofdzakelijk als slachtoffers van een maatschappelijk proces dat hen kapot gemaakt heeft. Deze verkennende studie nodigt uit tot een breder

onderzoek dat bij voorkeur uitgevoerd zou moeten worden door onderzoekers uit dezelfde cultuur.

Zoals gebruikelijk wordt de rest van dit nummer gevuld met berichten en een ruime sortering boekbesprekingen en signalementen.